

Juho Saari, professori, johtaja, Itä-Suomen yliopisto: SESSIO YHTEISKUNNALLINEN
OIKEUDENMUKAISUUS

HUONO-OSAISUUS

-

PAIKALLINEN OIKEUDENMUKAISUUS

KÄYTÄNNÖN PUNTARISSA

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

MISTÄ ON KYSYMYS

- Mitä huono-osaisuus on maailman parhaassa maassa?
- Mitä yhteiskunnallinen huono-osaisuus tarkoittaa oikeuden-mukaisuuden kannalta.
- Miten paikallista oikeudenmukaisuutta voidaan hyödyntää huono-osaisuuden tarkastelussa?

EU Social Justice Index

- I Poverty prevention
- II Equitable education
- III Labor market inclusion
- IV Social cohesion and non-discrimination
- V Health
- VI Intergenerational justice

Euroopan paras maa?

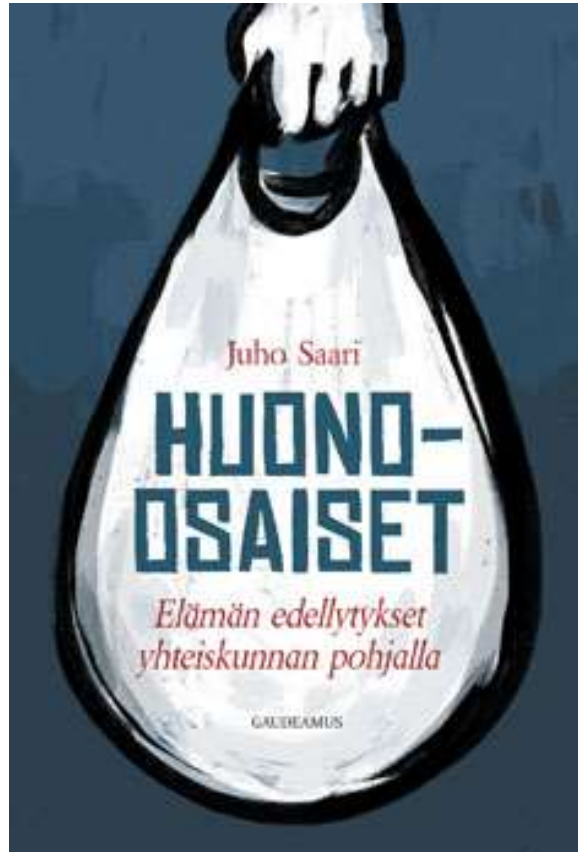
Suomen muuttuva asema
Euroopan unionissa

TOIMITTANEET TAPIO RAONIO & JOHO SAARI

GACCEAMUS

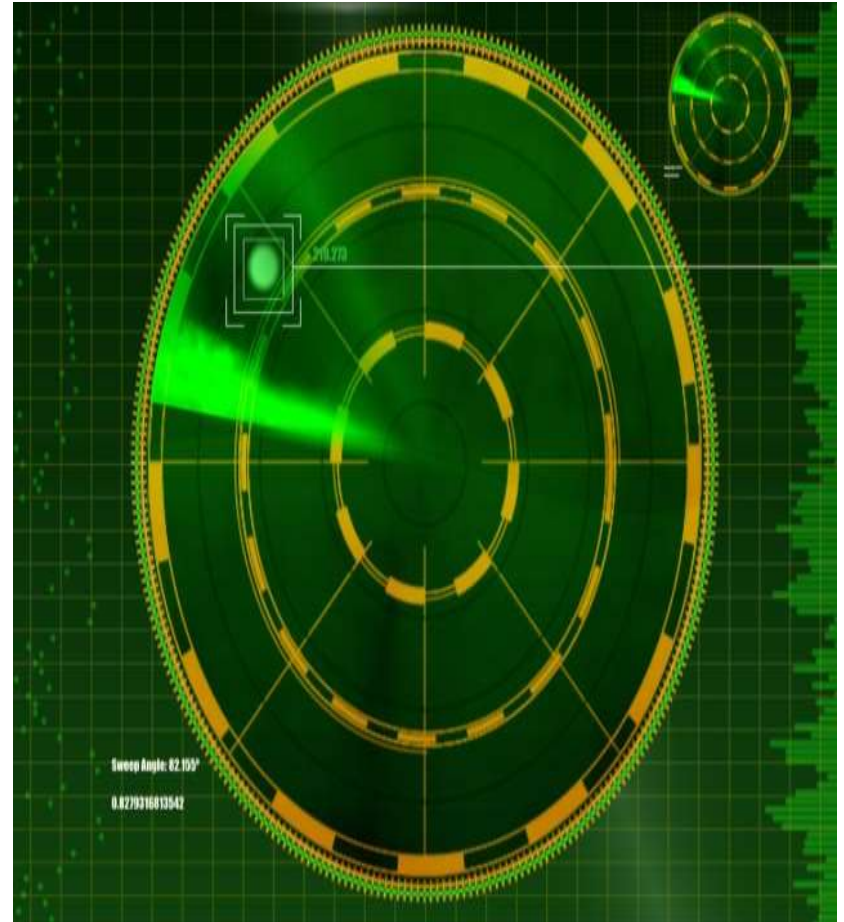

”Huono-osaisuus – Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla” – ilmestyi 6/2015

LÄHTÖKOHDAT – HUONO-OSAISUUDEN NOTKELMAT EIVÄT NÄY SOSIAALISESSA TUTKASSA: DIG DEEPER!

- Marginaaliryhmien kato väestökyselyissä;
- Huono-osaisuuden määrittelykamppailu;
- Kvantitatiivinen näyte ja institutionaalinen ote;
- Hyvinvoinnin muuttuva ymmärrys – resursseista myös koettuun hyvinvointiin;
- Kysymys resurssien jakamisen oikeudenmukaisuudesta.

HUONO-OSAISUUS-HANKEKOKONAISUUS

Eliittien
köyhyys-
käsitteet

Asunnottomuus
-ohjelma
(N =460) (YM)

Huono-osaisten
hyvinvointi
(STM)

Sumuisten sielujen
hyvinvointi (N =526)

**”Viimeinen
Turvasatama
(N = 219).”**

HUONO-
OSAISUUS

Oikeuspsykiatrian
potilaat (N =215)
(Akademia/RISE)

Leipäjonon
huono-osaisten
(N= 3474) (KAKS;
KP, RAY; KONE)

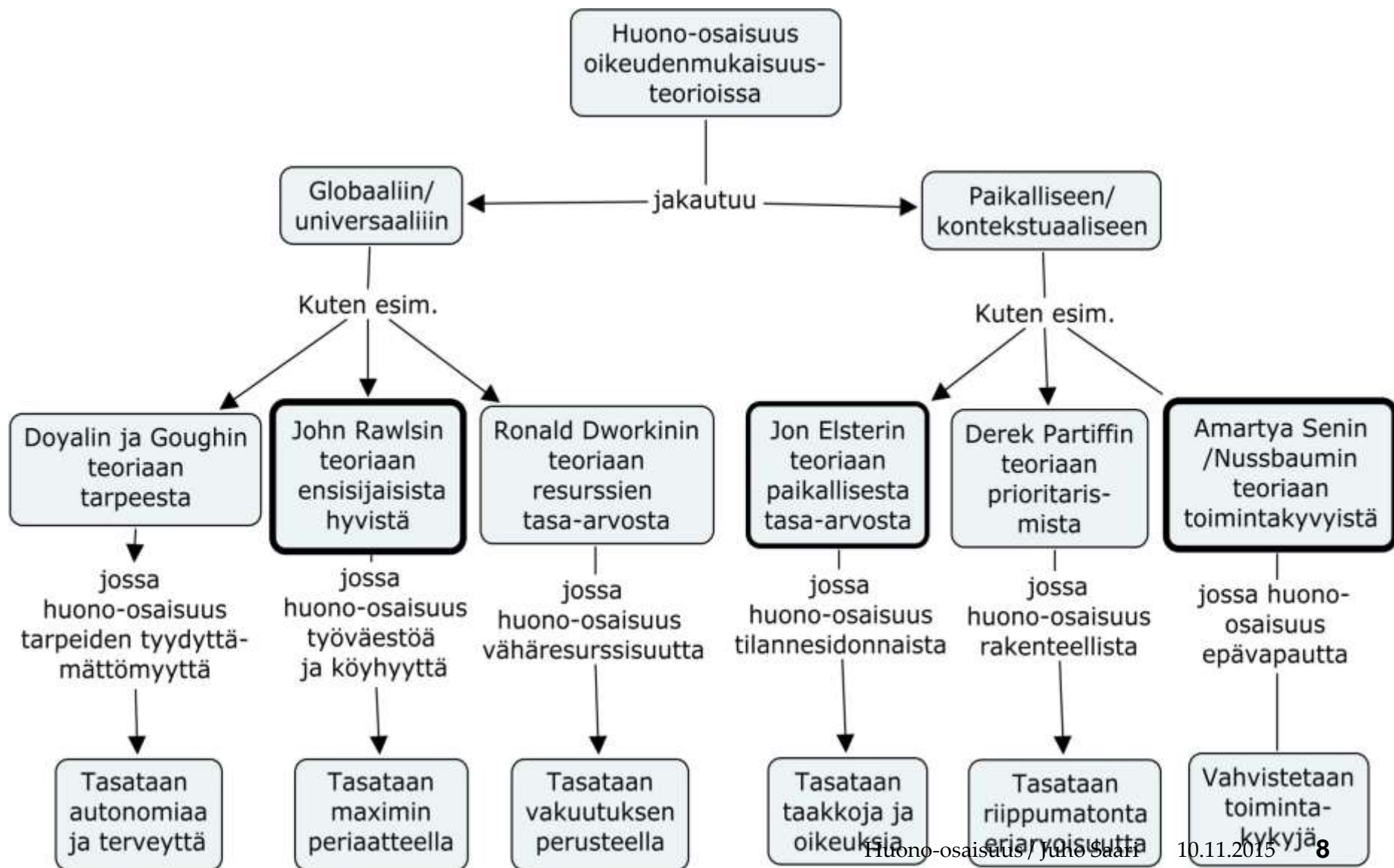
Mielenterveys-
kuntoutujat
(N = 406)
(Helmi)

Huono-osaisuus ja oikeudenmukaisuus

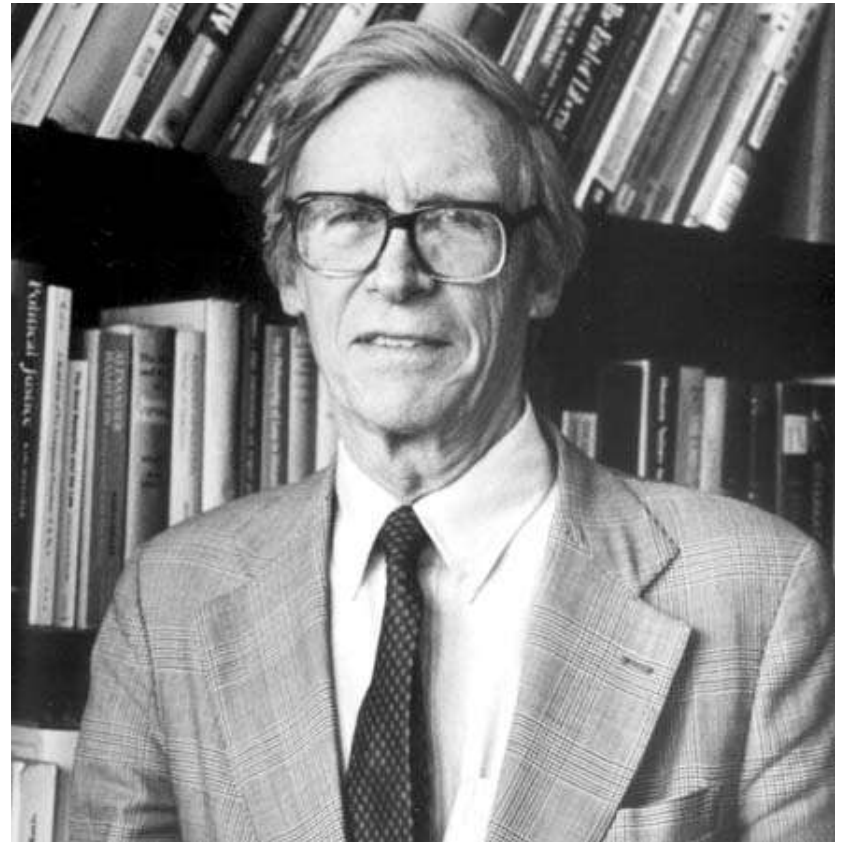

Mitä John Rawls sanoi maxmin periaatteen yhteydessä huono-osaisuudesta?

Tavoitteena on rakentaa huono-osaisen ryhmän (*least fortunate group*) kannalta mahdollisimman oikeudenmukainen yhteiskunnan perusrakenne, joka ”edistää heidän niitä pitkän aikavälin näkymiä, jotka ovat yhteen sovitettavissa yhtäläisten vapauksien ja reilujen mahdollisuuksien kanssa.”

Huono-osaisuus ryhmäominaisuutena – mutta mikä on ryhmä?

”Rawls puhuu nimenomaan heikoimmassa asemassa olevasta ryhmästä ihmisiä, hän ei mainitse heikoimmassa asemassa olevaa yksilöä. Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa ei siis tarkastella yksilön asemaa, vaan huomion kohteena on suurempi joukko ihmisiä.” (Herne 2013, 29.)

Rawlsin kolmoiskriteeri

Miksi huono-osaisuus

Huono-osaisuus kasautuu
1) sosio-ekonomisen aseman
alhaisuuden, 2)
luonnollisten kykyjen
heikkouden ja 3)
elämänkulun
onnettomuuksien
vuorovaikutuksesta
vähäiseksi ensisijaisten
hyvien määräksi.

Ketkä tulevat mukaan

”normaalin vaihteluvälin
puitteissa olevat fyysiset
tarpeet ja psykologiset
kapasiteetit”

Mutta entäs jos huono-
osaisuuteen kytkeytyy
vammaisuutta, addiktioita,
tahdonheikkoutta,
toimintakykyjen ongelmia.

Kuka on Rawlsin edustava huono-osainen henkilö?

LÄHTÖKOHDAT

Rawls nimeää kaksi ryhmää

Taloudellisesti köyhä

(n. 15 % suomalaisesta väestöstä)

Kouluttamaton duunari (38 % suomalaisesta palkkatyöväestöstä).

MUTTA MUTTA

- Kaksi ryhmää ovat toisensa pitkälti poissulkevia, minkä ohella ne ovat sisäisesti heterogeenisiä.
- Rawls rakentaa teoriansa kivijalan huteralle pohjalle.
- Huono-osaisen ryhmää ei saada määriteltyä.

Muutama askel vielä syvemmälle käytännön kysymyksiin.

Huono-osaisuuden oikeudenmukainen käsittely edellyttää konkreettisia päätöksiä, joissa punnitaan erilaisia taakkoja ja kustannuksia.

Esimerkkinä asunnottomuus

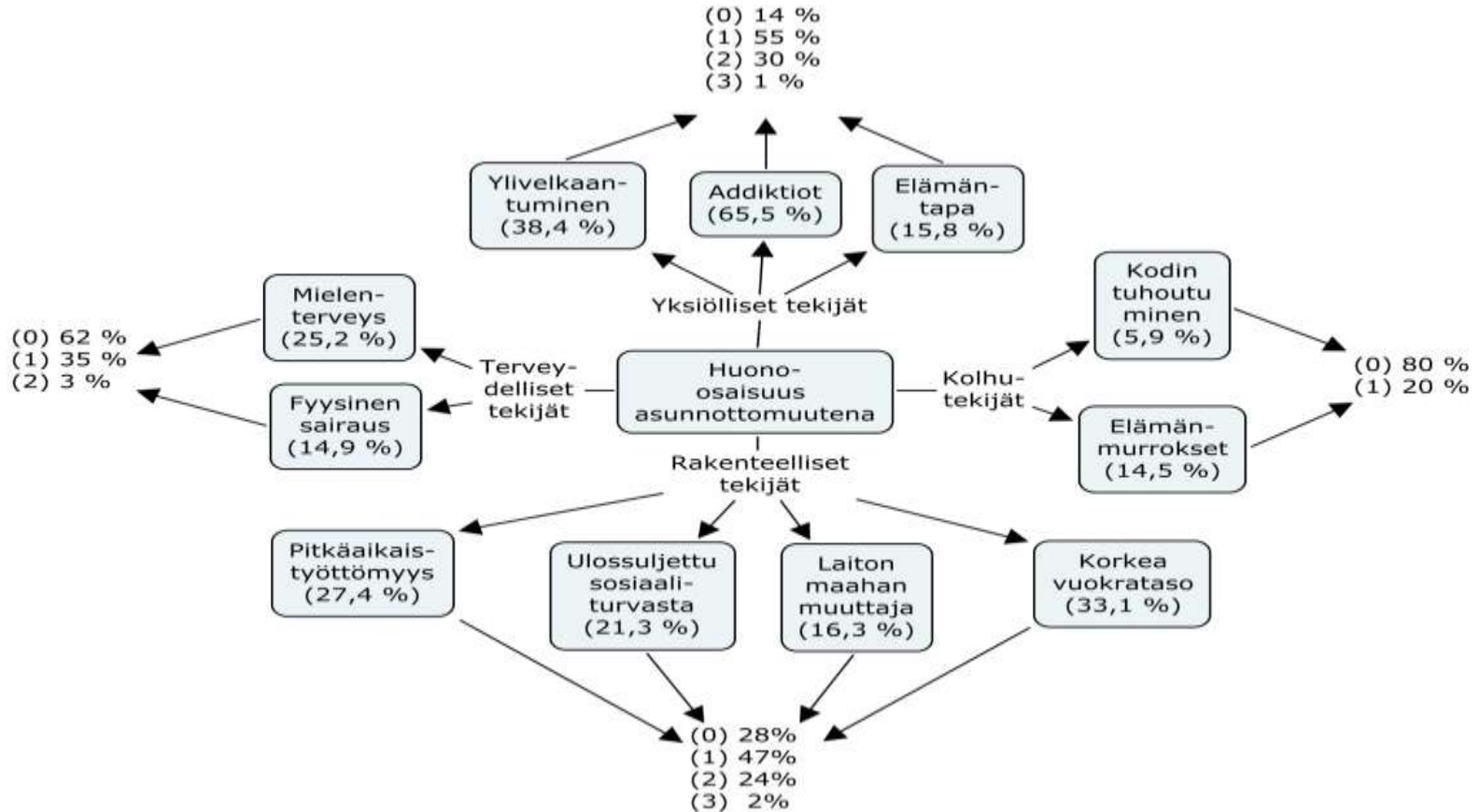
Rawls ei vie kovin pitkälle – Entäs Nussbaum ja/tai Sihvola?

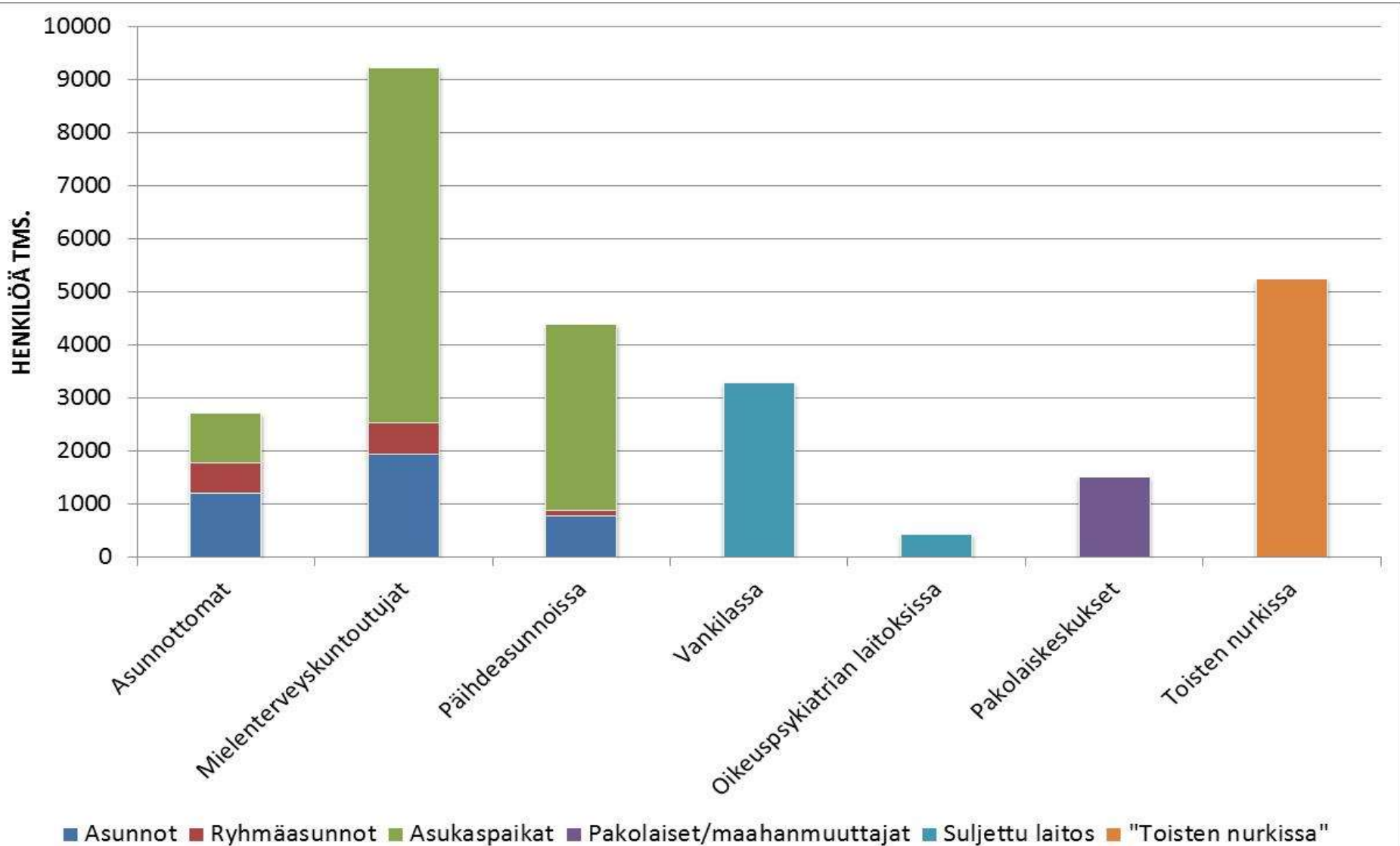
	Suomalaisen keskiluokka 2000-luvun Suomessa	Rawlsin huono-osaisuus	Asunnottomien huono-osaisuus	Keskeiset syyt hyvän elämän edellytysten toteutumattomuudelle (ennen 2000-luvun uudistuksia)
Täyden elämänkaaren eläminen ilman kohtuuttomia vaaroja ja onnettomuuksia.	Toteutuu	Toteutuu osin	Ei toteudu	Väkivallan ja tapaturmien suuri todennäköisyys, päihteiden, huumeiden ja tupakan aiheuttamat ennenaikaiset kuolemat
Hoivan ja turvallisuuden saaminen varsinkin lapsena, sairaana ja vanhuksena sekä muuten erityisen haavoittuvassa tilassa.	Toteutuu	Toteutuu osin	Ei toteudu	Lapsuuden turvattomuus päihteiden ja väkivallan takia, terveydenhuollon ja asunnottomien kohtaamattomuus ja erityisryhmien vanhuspalvelujen puutteet.
Ravinnon, suojan ja sukupuolielämän tarpeiden tyydytys.	Toteutuu	Toteutuu	Ei toteudu	Asuminen asuntoloissa, ruuan puutteellisuus sekä parisuhteiden puuttuminen.
Aistien, kuvittelun ja ajattelun kykyjen sekä huumorintajun kehittäminen.	Toteutuu	Toteutuu	Toteutuu osin	Masennus asunnottomien keskuudessa yleistä. Muista mittareista ei tietoa.
Tunnustetuksi tuleminen itsessään arvokkaana	Toteutuu	Toteutuu osin	Ei toteudu	Yleinen etäisyyden pitäminen ja epäluuloisuus, solidaarisuusvajeita ja empatiakuiluja.

Ruumiinkykyjen, käytännöllis-tekniisten taitojen ja taloudellisen toiminnan harjoittaminen.	Toteutuu	Toteutuu osin	Ei toteudu	Heikko kiinnittyminen työmarkkinoille, ei mahdollisuuksia tai kykyjä vaurastumiseen tai niukkuudesta vapaaseen elämään.
Opiskelu ja kattavan tiedollisen maailmankuvan muodostaminen	Toteutuu	Toteutuu osin	Ei toteudu	Ei juurikaan muodollista koulutusta, joka osaltaan mahdollistaisi tietoperustaisen maailmankuvan.
Arjen viettäminen perheen ja ystävien parissa	Toteutuu	Toteutuu	Toteutuu osin	Yksinasuminen yleistä, perhe- ja ystävyysuhteet hapertuneet elämäntapojen myötä.
Virkistyminen, leikki ja luonnosta nauttiminen, eläimiin kiintyminen.	Toteutuu	Toteutuu	Toteutuu osin	Ei juurikaan mahdollisuuksia leikkiin ja luontoon oman asuinalueen ulkopuolella; eläinten pito-oikeutta arvioidaan tapauskohtaisesti.
Osanotto omaa elämää ja yhteiskuntaa koskevaan päätöksentekoon.	Toteutuu	Toteutuu osin	Ei toteudu	Ei mahdollisuuksia tulla valituksi edustuksellisessa demokratiassa tehtäviin tai virkoihin. Vaikeuksia äänioikeuden käytössä osoitetietojen puuttumisen takia.

Viheliäinen ongelma – tulkinta määrittää ratkaisua

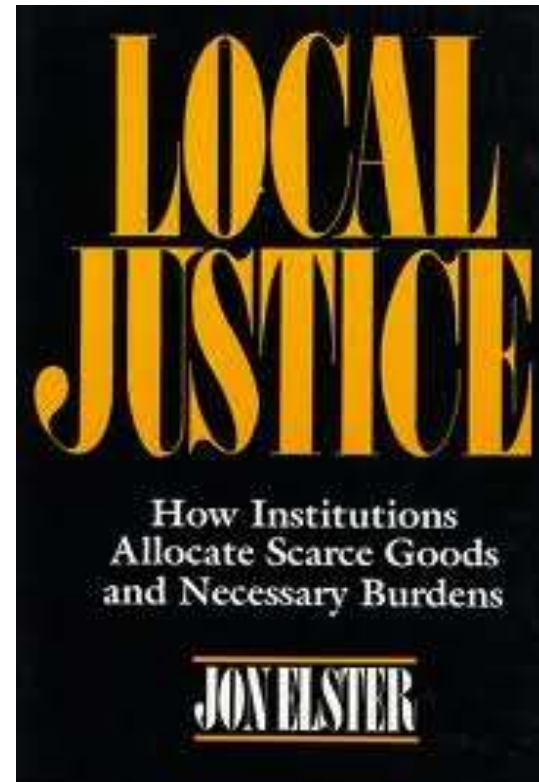
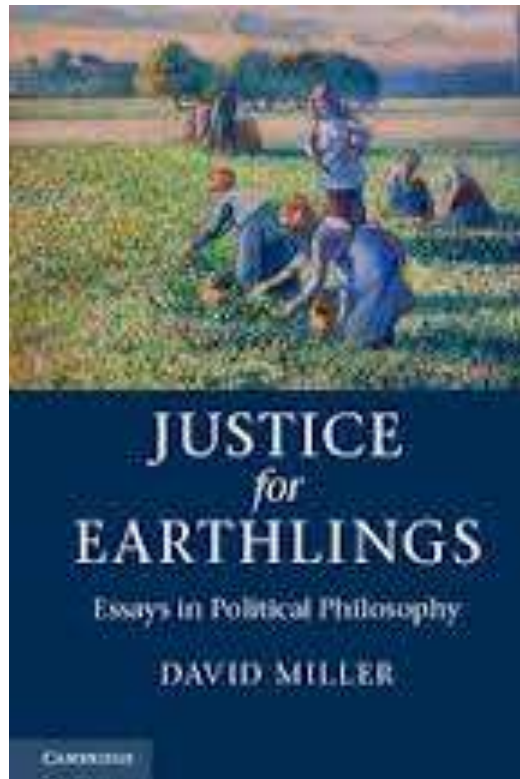
Asunnottomat Suomessa – 8000- 27 000 henkilöä?

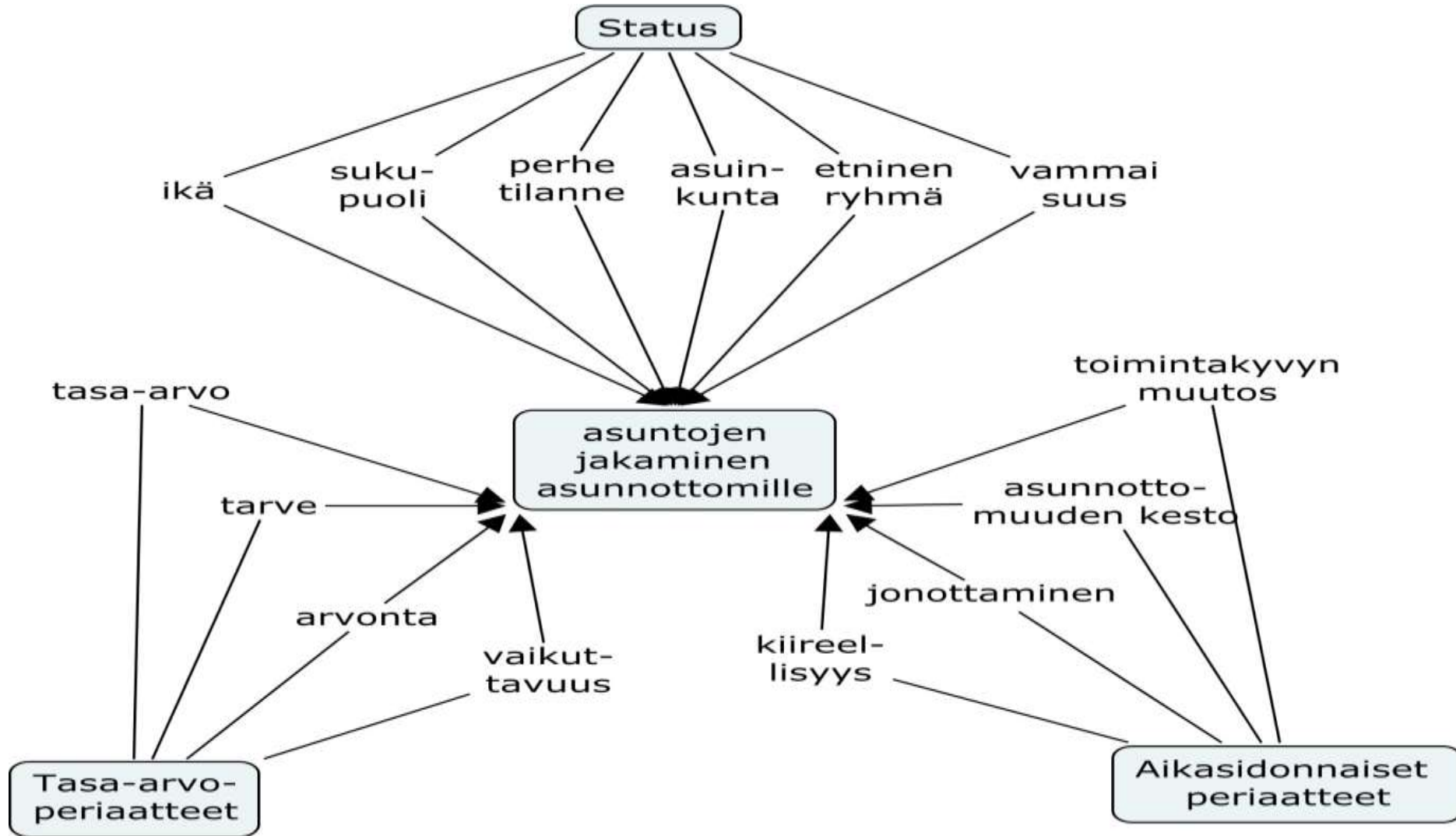

Paikallinen oikeudenmukaisuus

PAIKALLINEN OIKEUDENMUKAISUUS

TARVITSIJA
("asiakas")

Hakee asuntoa joko ottamalla itse yhteyttä, oman sosiaalipalvelutoimiston läheteellä tai muun yhteistyötahon (a-klinikat, kolmas sektori) välityksellä.

ASUMISEN TUKEA
(kaupungin yksikkö)

Varataan aika arvioon (puhelinhaastattelu, tai kirjallisesti)

Ei tuen tarvetta
Ei mielenterveys- ja/tai päihdeongelmaa
Ei luottohäiriömerkintää
Ei terveydellisiä perusteita
Ei esteitä hakea/saada muuta kautta asuntoa

ARVIOINTI JA SIOITUSTYÖN
SOSIAALITYÖNTEKIJÄLLE

Tavataan ajanvarauksen kanssa asumisen tuessa/jalkautuen, tarvittaessa verkostokokous

Nykyinen asumistilanne ja asumishistoria
- Vuokratasot
- Asumiseen liittyvät häiriöt
- Häädöt

TEKEE TUETUN ASUMISEN ARVION
Sosiaalityöntekijän arvio asiakkaan tuen tarpeesta ja toimintakyvystä. Pyydetään suostumus tietojen vaihtoon, jonka nojalla voidaan arvion tueksi pyytää lausunto esim. hoitotalolta

Sosiaaliset suhteet
- Perhetilanne ja lapset
- Muiden ihmisten kanssa toimeentuleminen esim. väkivaltaisuus
- Laitostausta esim. vankilajaksot

Tulot ja taloudellinen tilanne
- Etuudet ja työmarkkina-asema
- Velat, ulosotot ja luottotiedot
- Tuen tarve raha- ja paperiasioiden hoidossa

kartoitetaan asiakkaan toimintakyky ja tuen tarve

Arjen toimintakyky
- Siivouksesta ja pyykinpesusta, henkilökohtaisesta hygieniasta ja ruokailusta huolehtiminen
- Käytännön asioiden hoito
- Harrastukset
- Tuen tarve em?

Terveydentila
- Somaattiset ja psyykkiset sairaudet ja lääkitykset
- Toimintakyvyn alenemat (esim. muisti, traumat vammat, rollaattori yms.)
- Mahdolliset sairaalahoidot (somaattinen, psykiatrinen) ja nykyiset hoitotahot
- Tuen tarve terveydentilasta ja lääkityksestä huolehtimiseen?

ASIAKKAAN TOIVEIDEN KUULEMINEN

Asuinalue (toiveet/väistäminen)

- Toiveet yhteisöllisyyden suhteen

Päihteetön vai päihteiden käytön salliva

jakautuu

- Toiveet toiminnallisuuden suhteen

Päihteiden käyttö
- Käyttääkö päihteitä ja jos käyttää niin mitä päihteitä ja kuinka paljon
- Päihteiden käytön vaikutus arjen toimintakykyyn
- Mahdolliset laitoshoidojaksot
- Tuen tarve päihteiden käytön hallinnassa / päihteettömyyden ylläpitämisessä?

Informoidaan päätösten
- Tukiasuminen
- Tuettu asuminen
- Tehostetusti tuettu asuminen (- palveluasuminen)

VIIMEINEN TURVASATAMA -JOTAKIN (ED DIENERILTÄ) LAINATTUA, JOTAKIN UUTTA

MAAILMAN KURJIN PAIKKA?

MAAILMAN PARAS MAA?

MITEN TUTKIA KUINKA TÄMÄ PORUKKA VOI?

Kokonaisaineisto/Näyte

- 219 (heikoimmassa asemassa oleva ryhmä) ja 400
- Kaksi haastattelukierrosta
- Eettiset luvat
- Avusteinen haastattelu
- Kryptattu tunnistetieto
- Vastaus 75 %,
- Katoanalyysi
- Sähköinen tallennus

Kohde

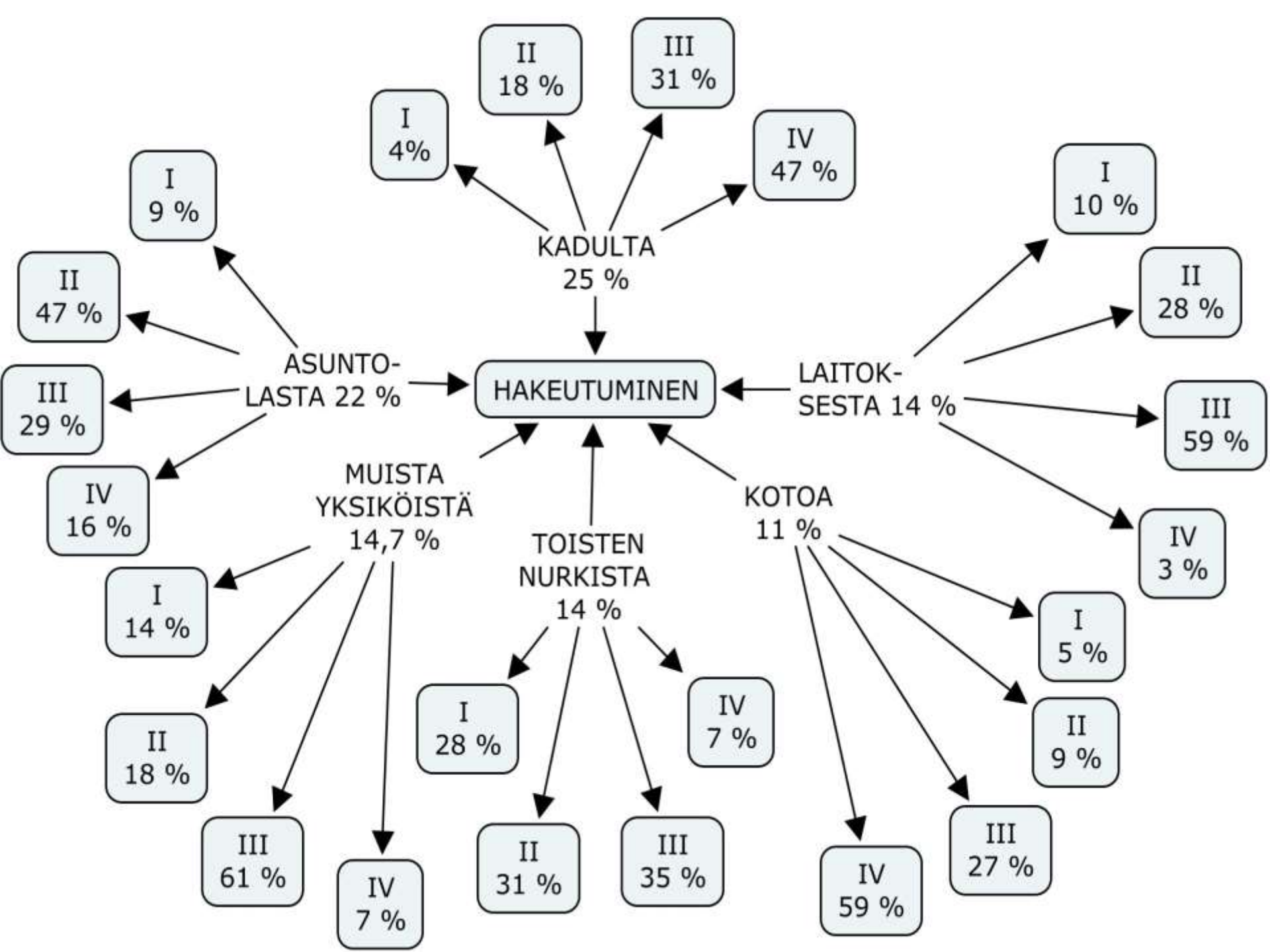

Toiminta tapahtuu jännitteisellä alueella

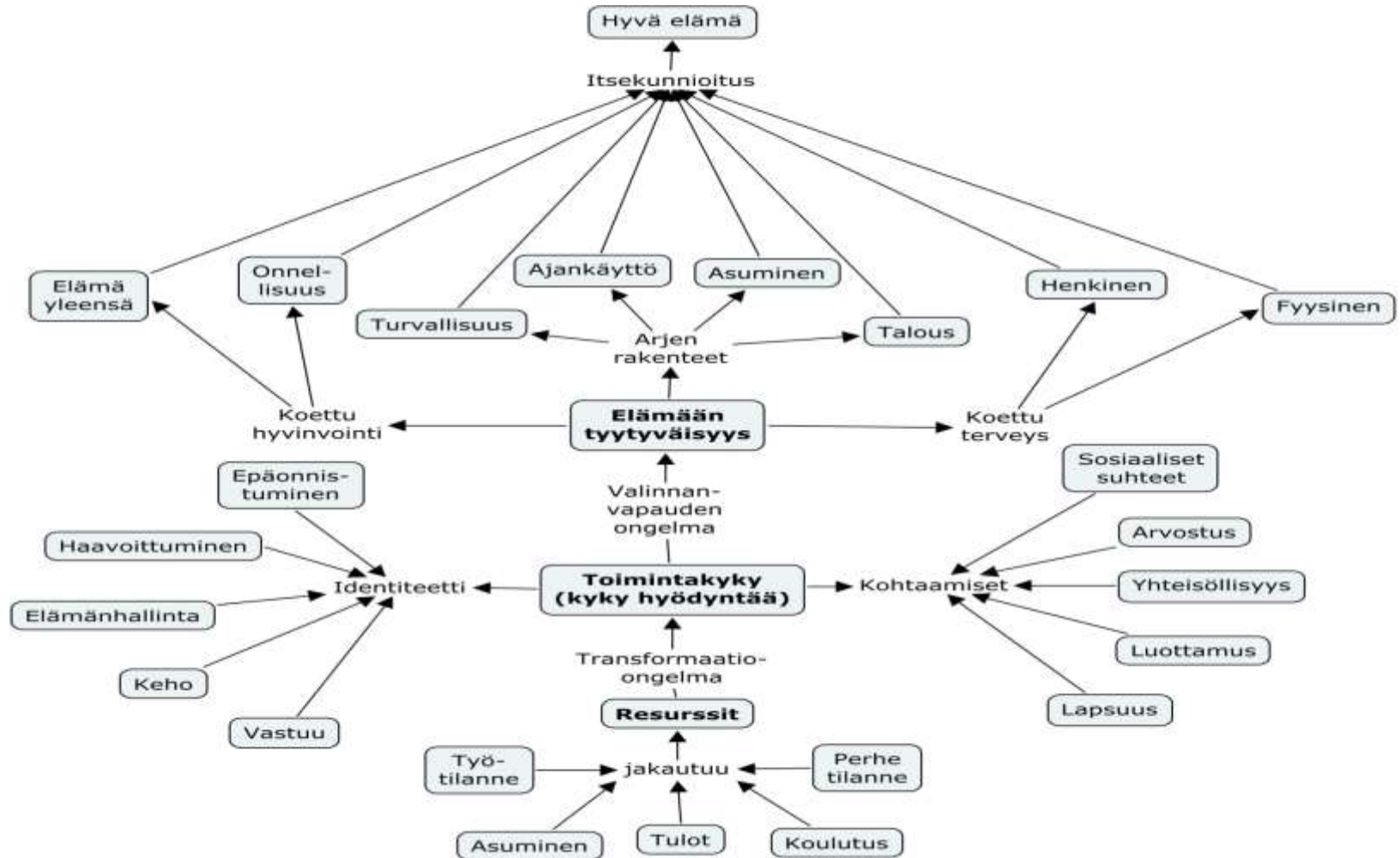
SEURA 19/2013

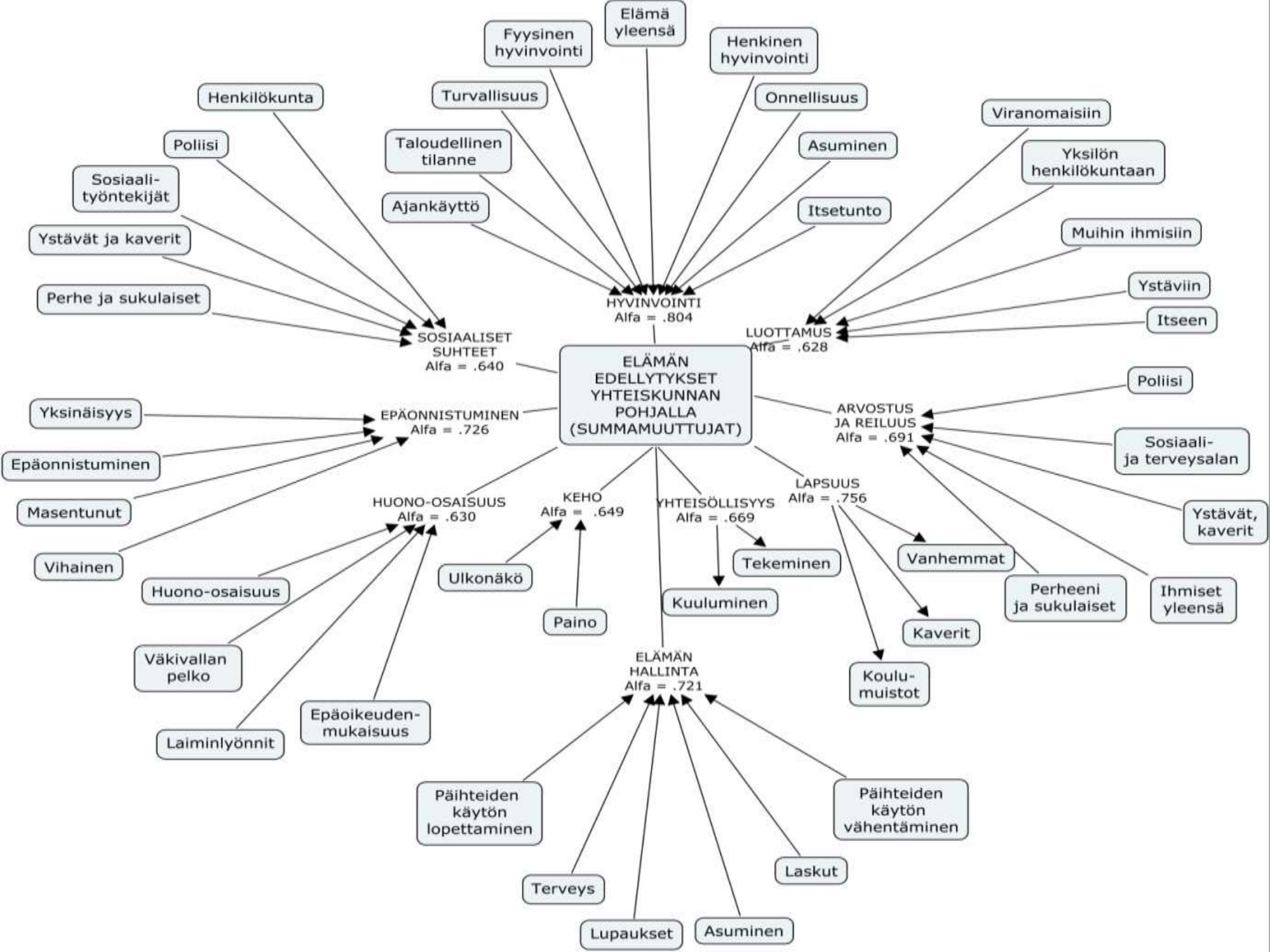
- Moraalinen näkökulma:
  - Mikä on ei-kunniallisten ihmisten oikeus yhteiskunnan tukeen?
- Taloudellinen näkökulma
  - Kuinka suhtautua yksityisiin palvelutuottajiin, jotka ”tekevät bisnestä” (mitä toiminta ei todellisuudessa ole)?
- Sosiaalinen näkökulma –
  - Onko itsenäinen asuminen ja *Asunto ensin* periaate hyvä toimintamalli?

Huono-osaisten hyvinvointi

KIITOS

ITÄ-SUOMEN
YLIOPISTO

www.uef.fi